

Oponentský posudek k diplomové práci

Klára Povejšilová: Die Darstellung der Mutterfiguren am Beispiel ausgewählter Prosawerke von Elfriede Jelinek. Praha: ÚGS FF UK, 2010, 65 S.

Předložená diplomová práce se zabývá – jak diplomandka píše v úvodu – figurami matek a „některými důležitými motivy“ v románech *Vyvrhelové* a *Pianistka* (s. 7). Zabývá se tedy stěžejními prozaickými díly autorky, která se prosadila mimo jiné právě díky specifickému pojetí ženských figur a tematizování postavení ženy ve společnosti.

Práce je jasně a logicky členěna do osmi základních kapitol. Nejprve uvádí do kontextu díla Jelinekové a poukazuje ve stručném přehledu na proměny role matky od středověku po 80. léta 20. století (s. 7–16). Tento přehled je bohužel až příliš reduktivní – a proto poněkud vágní, stejně jako odkazy na použitý zdroj informací (dipl. práce Fabsits 2003, 40nn). Nebylo by vhodné použít zde relevantní sociologické studie či příručky věnované mj. sociální roli matky? (např. A. Lissner: *Frauen Lexikon*. Freiburg 1988 či *Geschichte der Frauen*, 5 sv. Frankfurt a.M. 1994nn) Dále diplomandka výstižně charakterizuje postavy čtyř matek, jimiž se bude detailně zabývat – Margarethe Witkowski a matky Anny Seppové a Sophie Pachhofenové z *Vyvrhelů* a paní Kohutovou z *Pianistky* (s. 17–23).

Vlastní analýzy a interpretace přicházejí ke slovu v kapitole Mutterrolle/Frauenrolle (s. 24–34), kde je poprvé představena Jelinekové práce se společenskými klišé a stereotypními představami o roli matky. Zde několik kritických poznámek, které lze vztáhnout i na další místa v práci. Místy se diplomandka odklání od naznačeného tématu (pod)kapitol – například oddíl 2.6 se zajímavé roli „dcery jako náhradního manžela“ věnuje pouze v prvním odstavci, aby ukročila k freudovské debatě o ambivalenci vztahu matky a dcery (s. 33n). Na některých místech je zřetelně nedotažená textová syntax, text je poněkud nekoherentní – např. v kap. 2.4. poznamenává k Wimpermannovu vymezení původu pojmu fašismu „Dies macht jedoch wenig Sinn“ (s. 29), aniž by tuto kritickou poznámku rozvedla. Na další straně se vedle sebe dostávají Burschenschaften a Bund Deutscher Mädels, aniž by byly naznačeny časové souvislosti apod. Místy poněkud vágní argumentaci ilustruje např. věta: „Nach dem Konzept der faschistischen Ideologie wird die Familie nicht als Ort von Geborgenheit, Liebe und Verständnisses (sic!) geschildert, sondern als wichtige Sozialisationsinstanz der patriarchalisch-kapitalistischen Gesellschaft.“ (s. 30) Poněkud zjednodušujícímu pohledu odpovídá ‚černobílé‘ rozlišení mezi harmonickou rodinou a „Sozialisationsinstanz“, není také jasné, proč by fašismus měl samozřejmě být spojován s kapitalistickým uspořádáním

společnosti. To naznačuje tendenci diplomandky místy se uchýlovat k příliš jednoduchému či „naivnímu“ třídění faktů a pojmů. Nevhodné je dle mého názoru také občasně zakončování kapitol citáty z románů či sekundární literatury, které by bylo vhodné kriticky okomentovat (např. s. 32, 34, 39).

Kapitola třetí se zabývá tématem oběti (s. 35–39), dále je inspirativně analyzována motivika špíny (s. 40–46) a různé modality vztahu mezi matkou a dětmi (s. 47–53), kde za zvláště zajímavou považuji analogii mezi Kafkovým *Ortelem* a Jelinekové *Pianistkou*. Ta je bohužel rozvedena bez odkazů na sekundární literaturu (která na tyto souvztažnosti poukazuje, srv. Lücke 2008, 74) a bez bližších dokladů z textu (což se děje i jinde). Stručně je pojednán motiv hranice (s. 54n), zejména ve vztahu k nepřekročitelným hranicím mezi sociálními vrstvami a rolemi, a Jelinekové „kritika jazyka“ (s. 56n). Tvrzení, že jedinečnost Jelinekové spočívá mj. v uchopení jazyka nejen jako prostředku, ale také jako předmětu, na nějž se literární text zaměřuje, považuji za literárně historický lapsus: imanentní reflexi jazyka lze považovat za jeden z obecných rysů moderny a zejména v rakouské literatuře má bohatou tradici. Specifičnost Jelinekové literárního jazyka by pak jistě bylo možno rozvést na větším prostoru. I zde lze uvést příklad nepřilíživé koherentní argumentace (či jejího formulování): na s. 57 konstatuje diplomandka, že Jelineková zná „jazyk společnosti, médií, literatury, osobního života“, a dovozuje poněkud překvapivě: „Deshalb entwickeln sich ihre Mutterfiguren kaum.“

Po formální stránce je práce provedena velmi dobře, upozorňuji jen na zdvojení pozn. 163 (s. 48 a 50). Výskyt jazykových chyb a přehlédnutí jistě nepřekračuje únosnou míru, pouze místy je nápadný úsečný styl, zřetězující krátké věty. Uvedené výtky rozhodně nemají zastřít, že diplomandce se podařilo plasticky a přesvědčivě představit postavy matek u Jelinekové ve všech významných aspektech. V závěru bych jen místo sumarizace dosavadních analýz uvítal rozvedenější konkluzi či zamyšlení k ženským postavám u Jelinekové obecně. Jestliže jsou, jak se zdá, zcela uvězněny ve stereotypech (resp. jejich přijímání či odmítání), mají vůbec šanci na osvobození? Diplomandka věnuje podobným úvahám pouze jeden odstavec, v němž toliko naznačí zajímavě znějící, leč nerozvinutou tezi o „dekonstrukci ženy“ u Jelinekové.

V celkovém pohledu nicméně jednoznačně převažují pozitiva diplomové práce, která svědčí o zaujetí a pracovním nasazení diplomandky. Proto ji bez výhrad doporučuji k obhajobě.